

POJMY, NE DOJMY

aneb Jak věda přispívá k efektivním veřejným politikám

Podpoříme rodiny s dětmi a zvýšíme daňové zvýhodnění rodičů! Oblíbené sliby politiků slyšíme před každými volbami. Přesto porodnost nestoupá a podíl nezaměstnaných matek do šesti let věku dítěte u nás zůstává druhý nejvyšší v celé EU. Jak je to možné? A jak tato situace poškozuje naši ekonomiku?

Politická rozhodnutí jsou často vedena emocemi a snahou vyhovět náladám voličů. Alespoň tak se mnohdy jeví. Emocemi se nešetří ani ve veřejných diskusích a v mediálních debatách. Přitom „tvrdá data“ k dispozici jsou. Vznikají mj. na pracovištích Akademie věd, zejména v rámci výzkumného

programu Strategie AV21 „Efektivní veřejné politiky a současná společnost“.

„Otevíráme důležitá témata, sledujeme, jak fungují daňový, penzijní a vzdělávací systém, zkoumáme fenomény migrace, turismu, šíření informací a pohyb zboží a peněz. Z diskusí vytlačujeme dojmy a parciální zájmy a nahrazujeme je fakty,“ uvádí koordinátor programu Daniel

Münich z IDEA při Národohospodářském ústavu AV ČR, v rámci společného pracoviště CERGE-EI.

Jak s tím vším souvisí situace nezaměstnaných matek a nízké porodnosti? Oba faktory mají v důsledku negativní vliv na ekonomickou situaci České republiky a do budoucna představují problém – jsou proto ideální látkou pro výzkum v rámci Strategie AV21, jejímž cílem je hledat řešení problémů a výzev naší společnosti.

Strategie AV21

■ Cílem 18 výzkumných programů je identifikovat výzvy dnešní doby a hledat cesty k jejich řešení, a to koordinovanou spoluprací mezi obory a institucemi. Výzkumný program Efektivní veřejné politiky a současná společnost koordinuje Daniel Münich z CERGE-EI (společného pracoviště Univerzity Karlovy a Národohospodářského ústavu AV ČR). Kromě Národohospodářského ústavu se programu účastní další pracoviště Akademie věd: Etnologický, Filosofický, Sociologický ústav, Ústav pro soudobé dějiny a Ústav státu a práva. Více informací na <http://av21.avcr.cz>.

Ekonomie holek a maminek

„K čemu jsou holky na světě? Aby z nich byly maminky, aby se pěkně usmály na toho, kdo je malinký,“ rýmuje Jiří Žáček v básni, která počátkem roku vyvolala

<< Koordinátor programu Strategie AV21
Efektivní veřejné politiky a současná
společnost **doc. Ing. Daniel Münich, Ph.D.**,
působí v CERGE-EI od roku 1999.

poprask a rozpoutala mediální vášně. Bouře ve sklenici vody se naštěstí brzy uklidnila a kromě emocí zavládla příčinu i k serióznějšímu uvažování o situaci českých matek – například jak mateřství v českých poměrech ztlačuje ženy na trhu práce, srovnáme-li Česko se zahraničím.

Žádkovy holky a maminky se proto objevily i v názvu odborného semináře vědců z IDEA CERGE-EI při Národohospodářském ústavu AV ČR, který se konal letos v březnu. Na semináři Ekonomie holek a maminek upozornila ekonomka Klára Kalíšková, že ačkoli se stát snaží podporovat rodiče slevami na dani, má se snaha účinkem. Matky dětí do šesti let věku často zůstávají doma, přestože by se do práce vrátit chtěly. „Důvodem je nedostatek míst ve školkách a vysoké zdanění druhého vydělávajícího člena rodiny, což je většinou právě žena,“ říká ekonomka.

„Protože většinou je na rodičovské dovolené žena, daňové slevy na děti i školcovné uplatňuje zpravidla muž a navíc připojí slevu na manželku. Když se má >>

Akademické školky

Lépe skloubit vědeckou kariéru s péčí o rodinu pomáhají od roku 2011 školky pro děti pracovníků a pracovník Akademie věd. Jako první se otevřela školka v krčském areálu Ústavu molekulární genetiky. O rok později zprovoznilo Středisko společných činností AV ČR v blízkosti vědeckých pracovišť v Praze 8 – Ládví Akademické centrum předškolních dětí Mazánek a hned v dalším roce v hlavní budově na Národní třídě Akademickou dětskou skupinu Národní Lvíček. Od roku 2015 docházejí „mazánci“ a „lvíčci“ do školek pod hlavičkou Akademického předškolního centra. Akademie nabízí předškolní vzdělání i mimopražským dětem. Pro zaměstnance brněnských pracovišť zajišťuje spolupráci s Miniškolkou Creative Brno, vlastní zařízení pak provozují Biologické centrum v Českých Budějovicích a Botanický ústav v pražských Průhoncích. Výraznějšímu zapojení žen do vědy a výzkumu se věnovala také studie IDEA CERGE-EI *Ženy a muži v českém výzkumu: publikační výkon, produktivita, spoluautorství a trendy*.

ale žena vrátit do práce, dvakrát si to rozmyslí, protože její více zdaněný plat většínou rodinný rozpočet příliš neobohatí,“ vysvětluje ekonom Jiří Šatava z IDEA CERGE-EI.

Z jeho propočtů uvedených ve studii *Daňový systém snižuje motivační matek s menšími dětmi k práci* vyplývá, že ženy čelí participační daňové sazbě až o 30 % vyšší než jejich partneři. Když k tomu připočítáme dlouhodobý nedostatek míst ve školkách a téměř neexistujících

jeslích a neochotu firem nabízet matkám práci na částečný úvazek, je obrázek kompletní.

Školky? Prostě se vyplatí

Umístit tříleté dítě do školky bylo ještě před pár lety zejména ve velkých městech a okolí téměř nemožné a problém někde přetrvává dosud. Kritici navyšování kapacit školek poukazovali, že je to zbytečně drahé. Jenže šlo jen o jejich dojmy, nebo fakta?

Výpočty v nedávné studii IDEA CERGE-EI opět potvrzují, že reálné pojmy v tomto případě ustupovaly nepodloženým dojmům. „Kritické hlasy byly krátkozraké, protože přehlížely přínosy. Na nedostatku míst ve školkách v posledních patnácti letech veřejné rozpočty prodělaly a rodičům to přidělovalo jen starosti,“ shrnuje ekonom Filip Pertold.

Po zohlednění mnoha faktorů došli autoři studie k závěru, že i při poloviční pravděpodobnosti nástupu rodiče do

„Z diskusí vytlačujeme dojmy a nahrazujeme je fakty.“

–Daniel Münich–

práce poté, co získá místo ve školce pro svého potomka, by byl čistý roční výnos veřejných rozpočtů v průměru 10 tisíc korun. Zaměstnaný rodič vydělá peníze, zaplatí z nich daně a odvede pojistné, na čemž stát vydělává a zároveň ušetří sociální výdaje.

Proč (ne)být učitelem?

Kromě nedostatku míst ve školkách může naši společnost do budoucna ohrožit i klesající podíl kvalitních učitelů, zejména na základních školách. Na problém opět upozorňují vědci z IDEA CERGE-EI. Ve studii *Platy učitelů českých základních škol: setrvalé nízké a neatraktivní* poukázali, že platy učitelů českých základních škol patří k nejnižším mezi třicítkou nejrozvinutějších zemí světa. Naprostá většina vysokoškolsky vzdělaných lidí zaměstnaných nejen v soukromé, ale i ve veřejné sféře, pobírá vyšší plat než učitelský. V případě žen učitelek jsou rozdíly velké, v případě mužů učitelů dokonce extrémní.

Phan Nguyen, Gejza Horváth, nebo Jan Novák?

Další podnětná studie *Attention discrimination: Theory and field experiments* z dílny IDEA při Národohospodářském ústavu AV ČR se formou netradičního experimentu zaměřila na diskriminaci na českém pracovním trhu na základě etnického původu. Na celou věc se přitom dívala z pohledu tzv. teorie racionální nepozornosti. Zatímco dosavadní modely předpokládaly, že lidé věnují plnou pozornost poskytovaným informacím, teorie racionální nepozornosti vychází z opaku.

Příkladem jsou právě personalisté, kteří mají na pročetí životopisů zájemců o práci omezený čas. Materiály příslušníků menšin tak personalisté čtou jen letmo, případně je vůbec neotevřou. Experiment potvrdil, že zájemci o práci s vietnamským nebo romským jménem mají mnohem menší šanci být pozváni na pohovor než kandidáti s typicky českým příjmením. Teorii racionální nepozornosti se v CERGE-EI zabývá Filip Matějka, držitel prestižního ERC grantu, spoluautor zmíněné studie, která mimochodem velmi zaujala média.

Očkování a eutanazie

V rámci výzkumného programu Efektivní veřejné politiky a současná společnost vznikají ovšem i další výstupy, a to samozřejmě nejen v Národohospodářském

Téma povinného očkování vyvolává v posledních letech rozporuplné diskuse mezi jeho přesvědčenými zastánci a zarytými odpůrci.

ústavu AV ČR, ale rovněž v Ústavu státu a práva AV ČR a ve Filosofickém ústavu AV ČR. A opět v oblastech, kdy ve veřejných debatách často vítězí spíše emoce než fakta. V tématech, která se přímo dotýkají lidského života, jeho důstojnosti a zdraví. Jde často o problematiku na pomezí etiky, filozofie a práva.

Tematické okruhy, na nichž se odborníci z obou ústavů podílejí, se nazývají Svoboda vůle a odpovědnost a Současná etika. „Některá z témat se vztahují k medicínským záležitostem, vedle eutanazie se zabýváme otázkou marné léčby či informovaného souhlasu

s očkováním, které vyvolává rozporuplné diskuse mezi zastánci a odpůrci,“ upřesňuje Tomáš Doležal z Ústavu státu a práva AV ČR.

Výsledky studií akademiků míří k veřejnosti, úředníkům i politikům, jichž se témata týkají. Ačkoli to vyžaduje trpělivost, výsledky podle koordinátora výzkumného programu Daniela Münicha přicházejí. O tématech zpracovávaných v ústavech Akademie věd se veřejně hovoří, diskutuje se o nich v médiích i politických kuloárech a pečlivě propočítaná a zanalyzovaná data se používají jako pádné argumenty. ■

CERGE-EI

Centrum pro ekonomický výzkum a doktorské studium (CERGE) vzniklo v roce 1991 při Univerzitě Karlově a záhy byl založen i Národohospodářský ústav AV ČR. Úzká spolupráce obou institucí vyústila v roce 1999 ve společné pracoviště CERGE-EI (Center for Economic Research and Graduate Education – Economics Institute). Jeho experti se věnují základnímu výzkumu v hlavních proudech moderní ekonomie. Publikují v kvalitních zahraničních vědeckých časopisech včetně nejprestižnějších ze skupiny „top five“ (z toho devět článků jen od roku 2010). V České republice vyprodukovali 3/4 všech ekono-

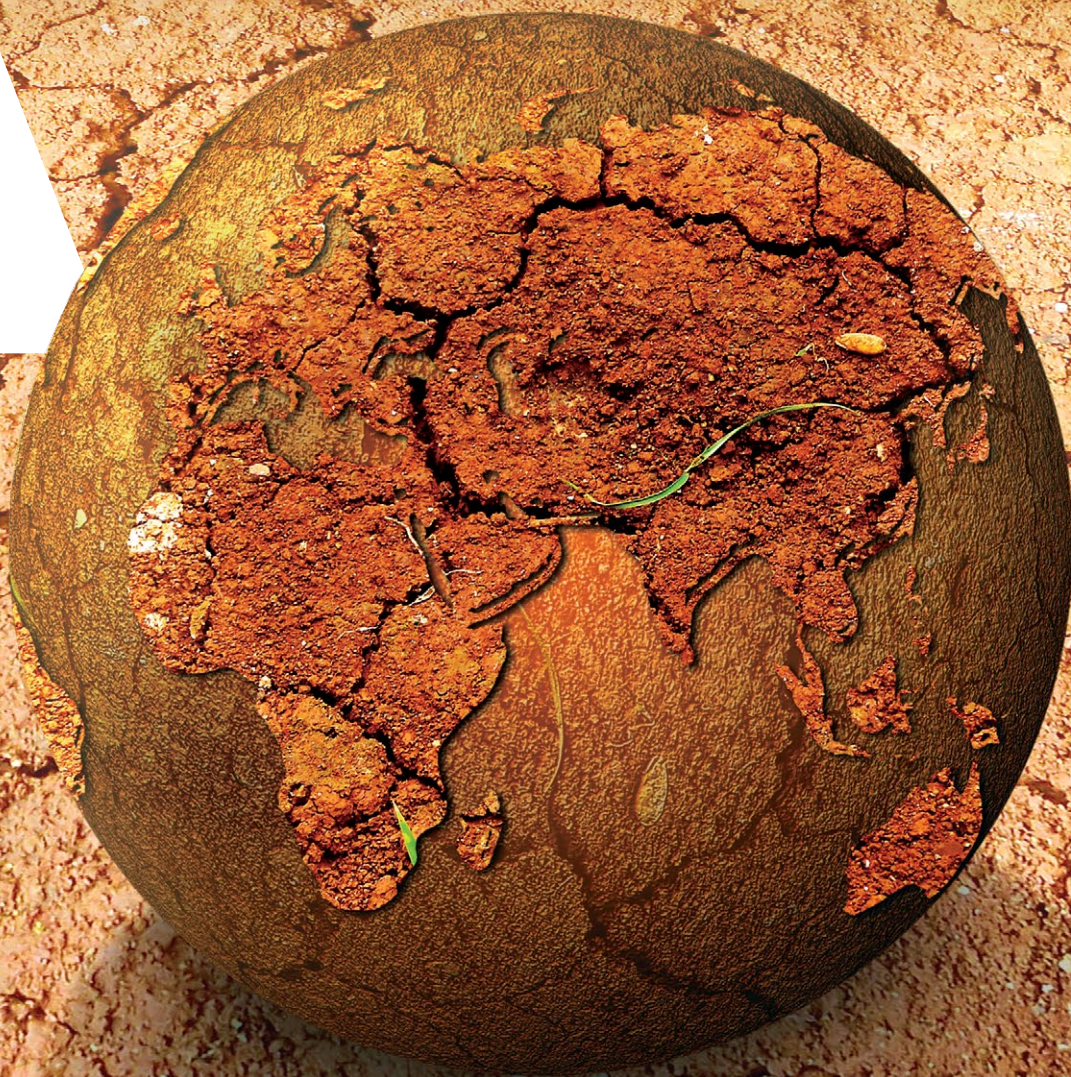
mických publikací v nejvyšší desetině ekonomických časopisů s impakt faktorem. Stranou nezůstává popularizace: za CERGE-EI stojí více než 1000 seminářů, desítky mezinárodních konferencí a veřejných přednášek osobností oboru včetně nobelistů za ekonomii. IDEA – Institut pro demokracii a ekonomickou analýzu působí v rámci NHÚ AV ČR. S využitím akademického potenciálu CERGE-EI se věnuje aplikovaným výzkumům orientovaným na veřejné politiky v oblastech školství, trhu práce, demografického stárnutí, energetiky a životního prostředí a v oblasti výzkumu, vývoje a inovací.

VĚDA
A VÝZKUM

Akademie věd
České republiky

magazín AV ČR | 2/2017

Sucho

... nás bude trápit čím dál víc

Vědecký souboj o teorii
vzniku života na Zemi

Může lidem jejich vlastní
tuk pomoci hubnout?

Moderní studium středověku
v českých zemích